

OSNOVE VARSTVA PRI DELU

M. K.

2 Uvod

- V vsakdanjem življenju smo izpostavljeni vsem vrstam tveganj
- Pri večini tveganj ima ključno vlogo človek, tako kot povzročitelj tveganj ali pa kot dejavnik, ki ta tveganja lahko zmanjša
- Vse prevečkrat vlogo človeka na eni strani podcenjujemo in na drugi strani precenjujemo
- Varnostne analize se dostikrat osredotočijo na tehnologijo, predpise in standarde, ki zagotavljajo tehnološko varnost, isto časa pa človeka omenjajo bolj obrobno
- Enaka tehnološka oprema z različnimi ekipami operaterjev in vzdrževalcev lahko predstavlja glede tveganja popolnoma drug sistem

3 Uvod

- Čeprav izsledki znanosti in tehnologije ustvarjajo vedno boljše življenjske pogoje, pa je v družbi vedno prisoten strah pred tveganji, ki jih razvoj prinaša
- Upravičenost tega strahu potrjujejo nezgode, ki polnijo naslovne strani časopisov
- ***Code of Professional Practice on Engineers and Risk Code of Professional Practice on Engineers and Risk Issues Issues*** (1. marec 1993) v Veliki Britaniji opredeli kakšen odnos mora imeti inženir do tveganj, izdal ***Engineering Council, Council, Lloyd's Register Lloyd's Register in Health & Safety Executive Health & Safety Executive***
- ***Guidelines on Risk Issues Guidelines on Risk Issues*** predstavljajo navodila in razlago pravilnika, kako ga razumeti in uporabljati v praksi, izdal ***Engineering Council Engineering Council in Lloyd's Register Lloyd's Register***

4 Koga vse zanima ukvarjanje s tveganji

- *Navodila za delo s tveganji Inženirji
  - Inženirske organizacije
  - Lastniki/zaposljevalci in menedžerji
  - Javnost
  - Vlada
  - Sindikati
  - Mediji
  - Izobraževanje in usposabljanje*

5 Točke pravilnika

- ***Profesionalna odgovornost***
- ***Zakonodaja***

- *Obnašanje*
- *Pristop*
- *Presoja*
- *Komunikacija*
- *Menedžment*
- *Strokovno usposabljanje*
- *Zavedanje javnosti*

6 Priporočila za vključitev tematike tveganja na tehnične fakultete

- Štiri predavanja po eno uro, ki se jih podpre z
- Dvema primeroma po štiri ure in
- Ena vajo štiri ure za izdelavo enostavne analize *HAZOP* ali *FMEA*

7 Aktivnosti upravljanja s tveganjem

ZUNANJI FAKTORJI –javnost, zakonodaja

POLITIKA DO TVEGANJA

IDENTIFIKACIJANEVARNOSTI

OCENA TVEGANJA -analiza tveganja, vrednotenje tveganja

NADZOR TVEGANJA –odločanje, implementacija, preverjanje učinka

8

1
10
30
600

9 NEVARNOST

Varnostne pregrade

Fenomenologija nezgode

10 Različna tveganja imajo skupni imenovalec

Tveganje za varnost in zdravje

Tveganje za okolje

Tveganje za aktivnost

Stroški

11 Koncepti izogibanja tveganjem

- Zakonodajni pristop

- Psihološki pristop
- Inženirski pristop

12 Inženirski pristop

- Trije nivoji obrambe
- Varnostni faktorji
- Princip varne odpovedi

13 Trije nivoji obrambe

- Inženirski nadzor nad tveganjem
- Administrativni nadzor ali delovni nadzor
- Osebna varovalna sredstva

14 Princip varne odpovedi

- Splošni princip varne odpovedi
- Princip varne odpovedi z redundanco
- Princip najhujšega dogodka

15 Projektni principi

- Eliminiraj
- Nadomesti
- Varuj
- Vgradi bariere
- Posvari osebj
- Uporabi opozorilne znake
- Uporabi filtre
- Projektiraj odsesovanje
- Upoštevaj človeški vmesnik

16 Analitski pristop

FMEA / FMECA

Analiza načinov odpovedi in njihovih učinkov/ kritičnosti

17 FMEA

- Failure Mode and Effects Analysis
- Analiza načinov odpovedi in njihovih učinkov
- FMEA raziskuje odpovedi komponent samih in jo običajno izvaja posameznik

18 Namen FMEA

- Namen je identificirati komponente pri katerih se zahteva sprememba:
  - pri projektu,
  - obratovanju,
  - nadzorovanju

–ali vzdrževanju

Zaradi zmanjšanja tveganja, zaradi posledic posameznih odpovednih stanj

19 FMECA

- Failure Mode and Effects Criticality Analysis (FMECA)
- Analiza načinov odpovedi in kritičnosti njihovih učinkov, je nadgradnja FMEA analize z namenom, da bi razvrstili potencialne načine odpovedi glede na združen vpliv njegove resnosti in verjetnosti odpovedi na osnovi najboljših razpoložljivih podatkov.

20 Postopek izvedbe FMEA/FMECA

- Definiraj sistem za analizo in njegovo želeno zanesljivost
- Skonstruiraj funkcionalne in zanesljivostne sheme (če je potrebno) za prikaz povezav pod sklopov in komponent
- Zabeleži predpostavke na katerih bo temeljila analiza in definicije posameznih odpovednih stanj
- Popiši komponente, identificiraj njihova odpovedna stanja in kjer je potrebno tudi pogostosti odpovedi
- Izpolni FMEA delovne liste in analiziraj posledice posameznega odpovednega stanja na delovanje sistema
- Vključi rangiranje resnosti in pogostosti odpovedi kjer je potrebno v delovne liste in oceni vpliv posameznega odpovednega stanja na obnašanje sistema.
- Preglej delovne liste in identificiraj kritično opremo in izdelaj priporočila za izboljšave ter opredeli mesta, kjer je potrebna nadaljnja analiza

21 FMEA / FMECA delovni listi

- FMEA se lahko izvaja na različne načine v odvisnosti od namena analize
- Izdelujejo se ponavadi v tabelaričnem formatu, ki podpira sistematičen pristop k delu

22 FMEA delovni listi

23 FMECA delovni listi

24 FMECA kritičnost

- ~Nivo 1 Manjši -brez posebnega učinka
- ~Nivo 2 Večji -nekaj zmanjšanja delovne učinkovitosti
- ~Nivo 3 Kritičen -pomembno zmanjšanje funkcionalnega delovnega učinka s takojšnjo spremembo obratovalnega stanja sistema
- ~Nivo 4 Katastrofalen -popolna izguba sistema z vključeno veliko materialno škodo ter smrtne žrtve med obratovalnim osebjem ter/ali okoljske posledice

25 FMECA pogostost odpovedi

- odpovedi/leto Zelo nizka < 0,01
- odpovedi/leto Nizka 0,01 do 0,1
- odpovedi/leto Srednja 0,1 do 1,0
- odpovedi/leto Visoka > 1

26 FMECA upoštevanje obremenitev

Okoljski faktor obremenitve (k1)

- Splošni okoljski pogoji k1
- Idealni stacionarni pogoji 0,1
- Delovanje brez vibracij, kontrolirano okolje 0,5
- Povprečni industrijski pogoji 1,0
- Kemijska tovarna 1,5
- Črpalna ploščad/ladja 2,0
- Cestni transport 3,0
- Železniški transport 4,0

Obratovalni faktor obremenitve (k2)

- Imenska obremenitev komponente (%) k2

27 Primer drevesa odpovedi

28 Drevesa odpovedi

- Logično modeliranje s tehniko dreves odpovedi
- Kaj je napaka in kaj okvara?
- Vsaka okvara je napaka, vsaka napaka pa ni nujno okvara
- Izdelava drevesa odpovedi: (je tako umetnost kot znanost in pride preko izkušenj)
  - definicija sistema
  - izbor glavnega dogodka
  - priporočljivo je slediti logično pot od ponora do izvora
  - ugotovitev dogodkov, ki lahko direktno povzročijo uresničitev glavnega dogodka

29 Drevesa odpovedi

- Dostikrat se je težko odločiti kaj je odpoved in ali je nek del opreme odpovedal
- Nekateri delijo odpovedi glede na:
  - Vzrok**: napačna uporaba, inherentna slabost opreme
  - Čas**: nenadna odpoved, počasna degradacija
  - Stopnja**: delna odpoved, popolna odpoved
  - Kombinacija**:
    - Katastrofalna: odpoved je nenadna in popolna
    - Degradacija: odpoved je postopna in delna

30 Drevesa odpovedi

- Primarna odpoved**
  - se zgodi, če oprema odpove pri pogojih za katere je bila predvidena
- Sekundarna odpoved**
  - se zgodi, če oprema odpove pri pogojih za katere ni bila predvidena
- Komandna odpoved**
  - oprema sicer deluje, vendar v napačnem času ali na napačnem kraju

31 Drevesa odpovedi

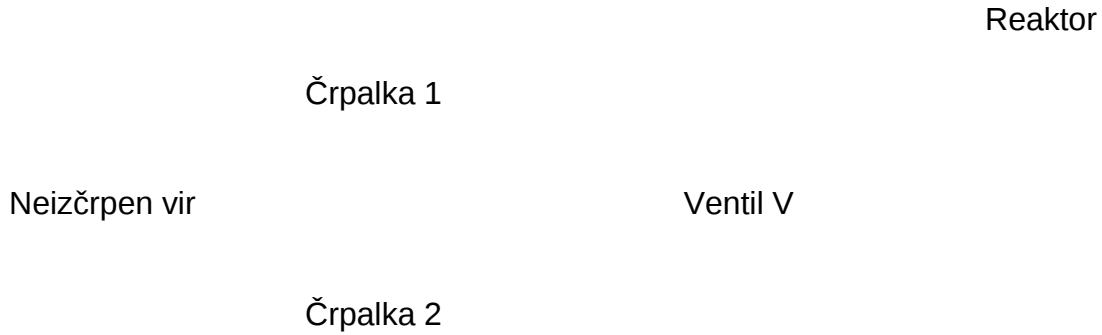
- Pasivne odpovedi**
  - se nanašajo na pasivne komponente kot so žice, cevovodi kot tudi nosilci mehanskih obremenitev
  - pasivna komponenta se običajno smatra kot mehanizem za prenos izhoda ene aktivne komponente na vhod druge aktivne komponente
- Aktivne odpovedi**
  - aktivne komponente prispevajo k funkciji sistema na dinamičen način s spreminjanjem na nek način obnašanje sistema

32 Drevesa odpovedi

- Odpoved v delovanju
- Odpoved delovanja na zahtevo

- Delovanje pred zahtevo
- Nadaljnje delovanje po prenehanju zahteve

33 Primer redukcije drevesa okvar

34 Primer redukcije drevesa okvar

35 Reducirana oblika istega drevesa

36 Ključne informacije

Razumevanje tveganja

Kako pogosto se lahko zgodi?
Kaj gre lahko narobe?
Kakšne so posledice?

Osnova za analizo tveganja

Zgodovinska izkušnja
Analitične metode
Znanje in intuicija

37 Proces analiz tveganja

×Kvalitativne tehnike

Ocena frekvence

Modeliranje učinkov

Ocena posledic

Modeliranje vzrokov

Identifikacija nevarnosti

= Kvalitativno rangiranje priporočil

×Kvantitativne tehnike

Ocena frekvence

Ocena verjetnosti

Ocena posledic

Ocena vplivov

Ocena tveganja •**Absolutna in relativna tveganja**

•**Glavni prispevki k tveganju**

•**Primerjava z drugimi tveganji**

=Kvantitativna ocena ugodnosti in stroškov alternativ za zmanjšanje tveganja

38 Meje v katerih se dogaja vodenje procesa

Meja ekonomske zmožnosti

Meja nesprejemljive delovne obremenitve

Meja definirana z uradno delovno prakso
Prava varnostna meja

39 Človek kot ključni dejavnik tveganja

- Človeku pripisujejo krivdo za nezgodo v kar okoli 80 % vseh nezgod
- Pri ukvarjanju z varnostjo moramo ločiti **človeške napake**, ki imajo relativno kratek domet od **organizacijskih**, ki imajo veliko daljnosežnejše posledice
- V sistemu ukvarjanja z varnostjo ni več moderno govoriti o **človeškem faktorju**, ki se ga uporabi ponavadi tedaj, ko hočemo krivdo za nezgodo prevaliti na človeka
- Pri organizacijah je zelo važno kakšen je pretok informacij po posameznih nivojih vodenja in kako med posameznimi nivoji vodenja
- Želimo imeti na razpolago pravo informacijo, ko jo potrebujemo in ne biti preplavljeni z množico nepotrebnih informacij
- Organizacijske napake: **velike napake** in **napake presoje**

40 Hierarhija organizacijskih napak Organizacijske napake

*Velike napake

Komunikacije

Miselni problemi

Človeške omejitve

Informacija ne razpoložljiva

Cilji ne razpoložljivi

Nezgodni spodrseljaj

Napačen model

Resnična nevednost

Nepremišljeno obnašanje

*Napake pri odločanju

Slaba individualna presoja

Dobra individualna presoja

Nepremišljeno obnašanje

Zloraba informacij

Zloraba ciljev

Slabi cilji

Napačen odnos do tveganja

Napačno učenje

Zavrnitev informacij

Kršitev ciljev

Nerazumevanje ciljev

41 Varnost socio-tehnoloških sistemov

- Varnost *socio-tehnoloških sistemov* ni vezana samo na eno sfero, ampak se varnostni aspekti širijo po celotni strukturi družbe
- **Odločanje** na različnih ravneh v družbi vpliva na **varnost** na določenem segmentu družbe
- **Tehnologija** gre naprej z veliki koraki pri čemur ji **znanost o vodenju** in **regulativa** težko sledita
- Govori se o uporabi menedžmenta **druge** generacije na tehnologiji **pete** generacije
- V dinamični družbi je zahteva, da se naredi »**več z manj**«

42

Okoljski stresorji

Spreminjanje politične klime in javno zavedanje
Spreminjanje tržnih razmer in finančni pritisk
Spreminjanje kompetence in nivojev izobrazbe
Hiter razvoj in spremembe tehnologije

Raziskovalne discipline

Politične Znanosti

Pravo

Sociologija

Ekonomija

Teorija odločanja

Organizacijska teorija

Sociologija

Industrijski inženiring

Management in Organizacija

Psihologija

Človeški faktorji

Interakcija Človek-Stroj

Strojništvo

Kemijsko inženirstvo

Elektrotehnika

Vlada Varnostni pregledi Nezgode Analize

Parlament Poročila o nezdodah

Družba Pregled delovanja

Uprava Zapisi in delovna poročila

Zaposleni Zaznamki in podatki

Delo Nevaren proces

43 Inženir v socio-tehnološkem sistemu

- Inženir **mora** v sistemu zasledovati in odkrivati tako tehnološke kot organizacijske razpoke
- Na njih **opozarjati** vodstvene kadre
- Znati jim mora **predočiti** nevarnosti skozi prizmo **stroškov**
- Sicer se bo tržno naravnana **družbai** zgubila pri zasledovanju samo proizvodnih ciljev in **pozabila na varnost in okolje**
- Zato **mora poznati** metode za **oceno tveganja**, da jih bo znal pravočasno uporabiti

44 Vodenje tveganja

Management- Vodenje tveganja kemičnih procesnih tovarn

Načrtovanje

- Določi cilje
- Oceni zakonske zahteve
- Sprejmi kriterije sprejemljivosti tveganja
- Izdelaj načrt programa

Analiza

- Izberi tehnike
- Identificiraj nevarnosti
- Izdelaj analizo tveganja
- Oceni tveganje
- Identificiraj glavne dejavnike tveganja
- Izvedi analizo občutljivosti

Obvladovanje

- Identificiraj opcije za zmanjšanje tveganja
- Oceni zmanjšanje tveganja za opcije
- Oceni stroške za življenjski cikel opcij
- Izberi opcijo/je z najboljšim razmerjem strošek/korist

Nadzor

- Razvij strategije nadzora
- Implementiraj program pregledov
- Zagotovi povratne informacije projektantom/operaterjem
- Identificiraj spremembe, kjer je potrebno ponovno oceniti tveganje

Komunikacija

- Zagotovi informacije za odločanje na vseh vodstvenih nivojih
- Dokumentiraj rezultate v razumljivi obliki
- Poudari predpostavke in omejitve

45 Metode analiz tveganja

Metode identifikacije nevarnosti

Pregled literature

Kaj - če analiza

Varnostni pregled

Kontrolnik

Skupinsko razglabljanje

HAZOP

FMEA

Metode za oceno pogostosti

Podatki o odpovedih

Analiza dreves odpovedi

Analiza dreves dogodkov

FMEA

Analiza človeške zanesljivosti

Analiza napak s skupnim vzrokom

Analiza zunanjih dogodkov

Metode za oceno posledic

Modeli izvorne sestave

Atmosferski disperzijski modeli

Udarni modeli in modeli toplotnega sevanja

Modeli širjenja onesnaženja v vodi

Modeli učinkov

Modeli blaženja posledic

Metode za oceno tveganja

Matrika tveganja

F-N krivulje

Profil tveganja

Krivulje enakega tveganja

Gostota porazdelitve tveganja

Indeksi tveganja

46 Zaključek

V novejšem času *razvoj človeka prehiteva* in zaradi tega se ne more sproti prilagajati novim tehnološkim dosežkom

Človeku kot *ključnemu* elementov *socio-tehnološkem* sistemu je potrebno dopustiti, da svoje prednosti kot so *inventivnost*, *iznajdljivost* in *fleksibilnost* izkoristi tudi na področju varnosti tako, da mu damo tisto vlogo v procesu, ki jo lahko opravlja, namesto da ga *silimo*, da opravlja opravila za katera ima najmanj sposobnosti in za katera ga *nismo niti ustrezno usposobili*

47 Literatura

- *Code of Professional Practice, Engineers and Risk Issues Code of Professional Practice, Engineers and Risk Issues*, The Engineering Council, Health and Safety Executive, Lloyd's Register, 1993
- *Guidelines on Risk Issues Guidelines on Risk Issues*, Engineering Council, Lloyd's Register, 1993
- ACSNI Human Factors Study Group Third Report (1993): *Organising Organising for safety safety*, Advisory Committee the Safety of Nuclear Installations, Health and Safety Commission April 1993
- Reason J. (1990): *Human Error Human Error*, Cambridge University Press, Cambridge 1990
- Reason J. (1997): *Managing the Risks of Organizational Accidents Managing the Risks of Organizational Accidents*, Ashgate, Aldershot UK, 1997
- J. Rasmussen: *Risk Risk Management Management in a in a Dynamic Dynamic Society Society: A : A Modelling Modelling Problem Problem*, Safety Science Vol. 27, No. 2/3 pp183-213, Elsevier Science 1997